

# ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΑΚΙΝΑΣ

1639-1699



έσσαρες μεγαλοφυΐαι άναφανήσαι ταύτοχρόνως άνούψωσαν έκαστος εις τό οικειτον είδος τό ιδεώδες εις τήν μάλλον αιθέριον σφαίραν του καλου εις ήν ήδύνατε νά φθάση. Ρακίνας, Μολιέρος, Λανφονταίνος και Βουαλώ εινε όνόματα περικλητή και σεβαστά, αυτά και μόνον ικανά νά άποτελέσωσι τήν φιλολογικήν δόξαν της Γαλλίας.

Φιλία στενή συνέθεε τους εξόχους τούτους άνδρας γεννηθέντας έπως ό εις έννοή τόν έτερον. Η φιλία αύτη λαβοῦσα τήν γένεσιν από του Παριασσού, άνεπτύχθη έν τή κατά τόν Παλαιόν Περιστερῶνα ποιητική φωνεΐ, έν η δις και τρεις της έβδομάδος συνήρχοντο έπως άνακοινώσωσι τά έργα των και ειτα διασκεδάσωσιν. «Ο φθόνος και ή κακία η ό «φατρασμός δέν ειχον είσοδον εκει. ελάτρευον τοις έργοις των αρχαίων, «δέν ήρνούτο τόν δίκαιον έπαινον εις τους νεωτέρους, διελέγοντο περί «των ιδίων έργων μετά μετριοφροσύνης και έβιδον άμοιβαίως συμβουλάς «και ειλικρινείς, έτε τις εξ αύτων περιπίπτων εις τήν ασθένειαν του «αϊώνος έγραφε βιβλίον, έπερ σπανίως συνέβαινε». λέγει ό Λανφονταίνος έν τῷ προοιμίῳ του «Ερωτο: και της Ψυχῆς», όμιλών περί τες- «σῶρων φίλων όνομαζομένων Gebste, οστις ήτο ό Μολιέρος, Trist. ό Βουαλώ, Amante ό Ρακίνας και Polyphile ό Λανφονταίνος.

Πλήν του Μολιέρου ήδη γνωστου οι λοιποι εύρίσκοντο εις τά πρώτα αυτών δοκίμια. Αι συνδιαλέξεις των περιστρέφοντο περί πᾶν άντικείμενον τέχνης, εις ό εκαστος άπεφάνετο τήν γνώμην του χωρίς νά διατρίβωσι, επί μακρόν έν' αυτών, άλλ' ώς μέλισσαι εκλέγουσαι τά κάλλιστα των άνθέων, άτινα κατά τήν πορείαν των άπήντων. Και ό μόν Ρακίνας άπεκάλυπτε τάς καλλονάς της δραματικής ποιήσεως, ό Λανφονταίνος ύπεδείκνυε τό λεπτόν μέρος εκάστου είδους, ό δε άυστηρός Βουαλώ

επανεφέρην αὐτοὺς εἰς τὴν λογικὴν καὶ τὴν ἀλήθειαν ὁ σάκις τοῦς ἔδλεπε παρολισθαίνοντας ἀπὸ ταύτης.

Μετὰ τὰς φιλολογικὰς συζητήσεις, ἔταν ὁ καιρὸς τὸ ἐπίτρεπεν ὁ Ἄ-  
κανθος προέτεινε περίπατον εἰς μέρη ἔξω τῆς πόλεως μεμακρυσμένα εἰς  
ἃ εὐάριθμοι ἄνθρωποι ἤδυναντο νὰ ἔλθωσιν, ἡγάπα δὲ ὑπερβαλλόντως  
τοὺς κήπους, τὰ ἄνθη, καὶ τὰς σκιαδάς. «Ὁ Πολύφιλος τῷ ὁμοίαζεν εἰς  
τοῦτο, ἀλλ' ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ περὶ αὐτοῦ ὅτι ἡγάπα τὰ πάντα». Τὰ  
πάθη ταῦτα τὰ πληροῦντα τὰς καρδίας αὐτῶν τρυφερότητος, διεχόνοντο  
μέχρις αὐτῶν τῶν ἔργων των καὶ ἦτο ὁ κύριος χαρακτήρ των.

Ἀνθρώπιναι ἀδυναμίαι διέκοψαν τὰς γλυκείας ταύτας καὶ ὠφελίμους  
ἀναστροφάς, ἃς ἠδύνατό τις νὰ ὀνομάσῃ ἀκαδημαϊκὰς, ἂν ὁ ἀριθμὸς ἦτο  
μεγαλῆτερος, καὶ αἵτινες ἐθεράπευον τὰς μούσας ἔσον καὶ τὴν ἠδονὴν

Ὁ Ῥακίνας ἔκαμε πρῶτος τὴν ἀρχὴν ἀποσύρας ὡς μὴ ὤφειλε τὸν Ἄ-  
λέξανδρόν του ἀπὸ τοῦ θιάσου τοῦ Μολιέρου, ψυχράνας οὕτω τὸν φίλον  
τοῦ· καὶ ἔπαυσαν μὲν νὰ βλέπωνται οὐχὶ ὄμως καὶ νὰ ἐκτιμῶνται. Τὴν  
ψυχρότητα αὐτῶν διεδέχθη ἡ ψυχρότης τοῦ Βουαλῶ καὶ τοῦ Λανφονταί-  
νου ἀφορμὴ τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ ἄκρα αὐστηρότης τῶν ἡθῶν τοῦ πρῶ-  
του πρὸς τὴν ἀσωτείαν τοῦ ἄλλου καὶ ἡ διαφορὰ τῶν θρησκευτικῶν δοξα-  
σιῶν. Μεταξὺ ὄμως τοῦ Ῥακίνα καὶ τοῦ Λανφονταίνου καὶ μεταξὺ τούτου  
καὶ τοῦ Μολιέρου ἡ φιλία διετηρήθη ἀνέφελος μέχρι πέλους. Ἡ Ποιη-  
τικὴ Τέχνη τοῦ Βουαλῶ ἐν τῷ Παλαιῷ Περιστερωμῶν ἀνεπτύχθη· τὰ  
δόγματα αὐτῆς συνεζητήθησαν μεταξὺ τῶν τεσσάρων φίλων καὶ ὅτε μετὰ  
τὴν ἐπελθοῦσαν ψυχρότητα ἤρξαντο ἐργαζόμενοι κατὰ μόνας, ἕκαστος  
ἠκολούθησε τὸ πρόγραμμα αὐτῆς καὶ ἐκ πεποιθήσεως καὶ ἐκ φιλίας.  
Εἰς τὴν φιλίαν ταύτην ὀφείλει ἡ Γαλλία τὴν ἐνωτικότητα] τῆς διευθύνσεως  
τῶν ἐργασιῶν ἐρ' ἢ ἕκαστος τούτων ἐδοξάσθη.

Ἐξετάσωμεν ἤδη ἕκαστον τῆς σεμνῆς ταύτης χορείας ἰδίᾳ, ἀρχόμενοι  
ἀπὸ τοῦ Ῥακίνα τοῦ συνεχίσαντος τὸ ἔργον τοῦ Μεγάλου Κορνηλίου.

## I

Ὁ Ἰωάννης Ῥακίνας ἐγεννήθη ἐν Featé-Milon τῇ 21 Δεκεμβρίου  
1639. Μείνας ὄρφανός ἐν ἡλικίᾳ τεσσάρων ἐτῶν παρεδόθη εἰς τὴν ἐπι-  
μέλειαν τοῦ πάππου αὐτοῦ. Μετὰ τὰς πρώτας σπουδὰς του ἐν τῷ Κολ-  
λεγιῷ Beauvais ἐστάλη παρὰ τοῦ κηδεμόνος του τῷ 1655 εἰς Port-Royal  
ἐν ᾧ διέτριψε τρία ἔτη, ἐξελθὼν κατὰ τὰς χρονολογίας, ἃς δίδει ὁ υἱός  
του τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1658 ἔπως εἰσέβη ἐν τῷ Κολλεγιῷ Harcourt  
διὰ τὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα.

Ἀπὸ τοῦ Port-Royal ἄρχονται αἱ πρώται εἰδήσεις τοῦ βίου τοῦ Ῥα-  
κίνα. Ἐπίδοθεῖς εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἀρχαίων, ἐνδεκαετῆς ἀνεγίνωσκεν

ἤδη τὸν Πλούταρχον, τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Πίνδαρον καὶ ἀντιγράφων περικοπὰς ἀπεμνημόνευεν αὐτάς. Ἡ δὲ πρὸς τὴν ποίησιν ἀγάπη τοῦ ἐξεδηλώθη ἐν αὐτῷ τῷ Port-Royal. Ἡ πρώτη τῶν τέρψεών του ἦτο νὰ περιπατῆ ἐντὸς τῶν δασῶν, ὧν ἡ μυστηριώδης καὶ μεγαλοπρεπὴς σιγή προκαλεῖται τὴν μελέτην. Ἐκεῖ σπουδάζων περὶ τὸν Εὐριπίδην καὶ τὸν Σοφοκλέα ἢ ἀπαγγέλλων τὰ θεῖα αὐτῶν ἀριστουργήματα διήρχετο ὥρας ὀλοκλήρους. Τὰ πρῶτα αὐτοῦ δοκίμια ἦσαν ἑπτὰ ψῆδαι περὶ τῶν ἐνδιατημάτων τοῦ μοναστηρίου, τῶν τοπιῶν, τῶν κοιλάδων, τῶν δασῶν καὶ τῆς λίμνης τῶν καλλονῶν ἐκείνων τοῦ ἐρημικοῦ καὶ ποιητικοῦ ἀναχωρητηρίου.

Τὸ πάθος του πρὸς τὴν ποίησιν ἐκραταιώθη ἐν τῷ κολλεγίῳ Harcourt, ἔνθα ἤρξατο ὠχρίῳσα ἡ ἀνάμνησις τῶν σεβαστῶν αὐτοῦ διδασκάλων ἐπιθυμοῦντων νὰ τὸν ἴδωσι δικηγόρον. Πέρανας τὰς φιλοσοφικάς αὐτοῦ σπουδὰς ἐξήλθε τῆς νέας σχολῆς τῷ 1660, ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἔμα γνωστὸς διὰ τινος ψῆδης ἐπιγραφομένης ἡ Νύμφη τοῦ Σηκουάνα, ἣτις καὶ ἐκρίθη ὡς ἡ καλλίστη πασῶν τῶν λοιπῶν, αἵτινες ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν γάμων Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ' ὑπὸ διαφόρων ἄλλων εἶχον ποιηθῆ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀξία δὲν ἀνέμενε πολλὸν χρόνον ὥστε νὰ ὑποστηριχθῆ, ὁ Κολθέρ προσήνεγκε τῷ νεαρῷ ποιητῇ ἑκατὸν λουδοβίκια ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως καὶ μετ' ὀλίγον τὸν ἐνέγραψε μεταξὺ τῶν συνταξιούχων τοῦ κράτους ἀπονέμων αὐτῷ ἑξακοσίας λίβρας. Ἡ ἐνθάβρῳσις αὕτη παρώτρυνε τὸν ποιητικὸν ζῆλον τοῦ Ρακίνα, ἀλλ' ἡ μετὰ τῶν ζωηρῶν ἡλικιωτῶν του ἀναστροφή μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐχαλάρωσε καὶ κατέστρεψεν ἐν αὐτῷ τὸ αὐστηρὸν καὶ θρησκευτικὸν αἶσθημα, ὅπερ μεθ' ἑαυτοῦ εἶχε φέρει, ὁ δὲ βίος του προξένησε τὴν ἐκ μέρους τοῦ Port-Royal δυσμένειαν. Καὶ τοῦτο μὲν ὀλίγον ἐμελλεν αὐτῷ ὅτι τῷ ἀπήρσκειν, εἶνε ὅτι τῷ 1661 ἀναγκασθεὶς νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς εὐχὰς τῆς οἰκογενείας του, ἀνεχώρησεν εἰς Uzès παρά τινι ἐκ μητρὸς κληρικῷ θείῳ του ἐπιθυμοῦντι νὰ τῷ παραδώσῃ τὸ ἐκκλησιαστικὸν του ἐπάγγελμα. Ὁ νεαρὸς ποιητὴς ἐνδοθεὶς τὴν μέλινα στολὴν ἠσχολήθη περὶ τὴν θεολογίαν παρὰ τῷ καλῷ τούτῳ συγενῇ, δὲν ἐγκατέλειψεν ὅμως τὰς προσφιλεῖς αὐτῷ μελέτας. «Διέρχομαι τὸν καιρὸν μου, ἔγραψε τῷ Λανφονταίνῳ μετὰ τοῦ θεοῦ μου, τοῦ Ἀγίου Θωμᾶ καὶ τοῦ Ἀριστοῦ».

Κατὰ τὸ ἐνιαύσιον διάστημα καθ' ὃ ἔμεινεν ἐν τῇ μεσημβρινῇ Γαλλίᾳ, ἐνετρώφα συγχρόνως καὶ εἰς τὴν μελέτην τοῦ Ὁμήρου, γνωρίζων ὡς ὁ Φενελὼν νὰ ἐκτιμᾷ τὰς καλλονὰς τοῦ Θεοῦ τυφλοῦ, ἀπέλαυε δὲ φήμης ποιητοῦ παρὰ τοῖς λογιωτέροις τοῦ τόπου, οἵτινες δειλιῶς τὸν συνεβουλεύοντο.

Ὁ Ρακίνας ἦτο τότε εἴκοσι καὶ τριῶν ἐτῶν, αἱ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐν Παρισίοις φίλους του Λανφονταίνου καὶ abbé-Vasseur, ἐν αἷς πε-

ριγράψει τὸν βίον του, τὰς μετὰ τῶν νεανίδων περιπετείας του καὶ τὰς προσπάθειάς ὅπως φαῖ ἄριστός τῃ θεῖῃ του εἶναι: πλήρεις πνεύματος, χαριέστη: εἰρωνεῖαι, καὶ ἀφειλείας παιδικῆς.

Ἄλλ' ἐν τούτοις μὴ δυνάμενος νὰ ὑποστῇ τὴν δοκιμασίαν καὶ βαρυνθεὶς νὰ ἀναμμένη τὰ ὑποσχεθέντα, ἐλκυόμενος δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ αἰσθημάτων ἐπενέκαμψεν εἰς Παρισίους: ἐγκαταλιπὼν μοναχοῦς καὶ μοναχάς. Ἐνθα τῷ 1663 ἐξέδωκε νέαν ψόῃν, περιποιήσασαν αὐτῷ γενναίαν ἀμοιβήν, ὑπόληψιν ἐκ μέρους τῶν αὐλικῶν καὶ ὅ,τι θεωρεῖτο ἀνεκτίμητον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν φιλίαν τοῦ βασιλέως. Ἐκτοτε χρονολογῆται καὶ ἡ μετὰ τοῦ Μολιέρου καὶ Βουαλῶ γγνωριμία καὶ ἀγάπη, ἧτις ἐπὶ τοσοῦτον ἐπέδρασεν ἐπὶ τὴν ποιητικὴν αὐτοῦ καλαισθησίαν.

Ὡς ὁ Κορνῆλιος ὁ Ῥακίνας κατὰ τὰ πρῶτα αὐτοῦ δοκίμια, δὲν ἐγνώρισεν εἰμὴ μόνον φίλους, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πρώτου αὐτοῦ ἔργου ὁ φθόνος παντρχόθεν ἀνέκυψεν. Ἡ Θηβαῖς, ἢ οἱ Πολέμιοι Ἀδελφοὶ ἀνεφάνη τῷ 1664. Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ὑπὸ διάφορον ἐπωνυμίαν ἐπραγματεύθησαν ἐν τῇ ἀρχαιότητι: οἱ κορυφαῖοι τῶν ποιητῶν Δισχύλος, Σοφοκλῆς, Εὐριπίδης, Στάσιος καὶ Σενέκας.

Ἡ Θηβαῖς πολὺ κατωτέρα τῶν Φοινισσῶν τοῦ Εὐριπίδου δὲν εἶνε ἀριστούργημα, ἀλλ' οὐδὲν ἦττον ἀπὸ τοῦ πρώτου τούτου βήματος ὁ Ῥακίνας: ἔδωκε δείγματα τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ ἰκανότητος.

Τὸ μῖτος τῶν δύο ἀδελφῶν ζωηρότατα ἀπεικονίζεται καὶ ἐν γένει πάντες οἱ χαρακτῆρες διαγράφονται εὐκρινῶς, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο ἡ δοκίμιον. Τῷ 1665 ἐν ἔτος μετὰ ταῦτα ἐποίησε Ἀλέξανδρον τὸν Μέγα, ὅστις τὸ πρῶτον ἤδη εἰσηγάγεν ὡς κύριον πάθος τῆς τραγωδίας τὸν ἔρωτα.

Ἡ ὑπόθεσις ἐλήφθη ἐκ τοῦ μέρους ἐκείνου τῆς ἱστορίας τοῦ περιλαμβανόντος τὰς πράξεις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀπὸ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ εἰς τὰς Ἰνδίας μέχρι τῆς καταστροφῆς τοῦ Πύρου. Ἄλλ' ἡ κυρία πρᾶξις τῆς τραγωδίας εἶναι ὁ Ἀλέξανδρος ἐγκαθιστῶν τὴν Κλεωφίλην εἰς τὸν θρόνον αὐτῆς μετὰ τὴν ἦτταν τῆς, θελχθεὶς ὑπὸ τῆς καλλονῆς τῆς.

Ἡ τραγωδία αὕτη σφάλλεται περὶ τὴν ἐλήθειαν τῶν χαρακτῆρων καὶ τῶν ἡθῶν, παρὰ πᾶσαν δὲ ὑποδοχὴν, ἧς ἔτυχεν ἀπέσπασε ποικίλας καὶ πολυπληθεῖς κρίσεις, ἐγένετο δὲ ἀφορμὴ καὶ τῆς διαρρήξεως τῶν σχέσεων τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὸν Κορνῆλιον ἀποφανθέντα ὅτι ἀνεγνώριζε μὲν μεγίστην ποιητικὴν ἰκανότητα ἐν τῷ Ῥακίνα, ἀλλὰ τὸν συνεβούλευε νὰ ἀποστῇ τῆς τραγωδίας. Εὐτυχῶς ἡ συμβουλὴ αὕτη δὲν εἰσηκούσθη καὶ δύο ἔτη μετέπειτα ἡ Ἀνδρομάχη ἀνέδειξε τοῦ Ῥακίνα τὴν ἔκτακτον μεγαλόνοιαν.

## II

Ἡ Ἀνδρομάχη τοῦ Ῥακίνα δὲν εἶνε ἡ Ἀνδρομάχη τοῦ Ὀμήρου ἢ

ὄφαινοντα πορφύραν διὰ τὸν σύζυγόν της, ἡ μᾶλλον σύζυγος ἢ μήτηρ, οὐδὲ ἡ πιστὴ μὲν εἰς τὴν μνήμην τοῦ Ἐκτωρος ἀλλὰ τρεῖς νυμφευθεῖσα λευκώλενος Ἀνδρομάχη τοῦ Βιργιλίου, ἔτι δὲ ὀλιγώτερον ἢ χήρα τοῦ Πύρρου τοῦ Εὐριπίδου, ἡ ἐν τῇ φιλοδοξίᾳ αὐτῆς λησμονοῦσα τὸ μητρικὸν φιλτρον. Ἡ Ἀνδρομάχη τοῦ γάλλου ποιητοῦ χωρὶς νὰ ἀποβάλλῃ τὴν ἀρχαίαν μορφήν της εἶνε συγχρόνως ἡ ἀφοσιωμένη σύζυγος, ἡ τρυφερὰ μήτηρ τῶν νεωτέρων χρόνων. Εἶναι ὡς λέγει ὁ περιώνυμος συγγραφεὺς τοῦ Πνεύματος τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ ἀρχαία Ἀνδρομάχη Χριστιανή.

Ὁ ἀπλοῦς οὗτος στίχος

Je ne l'ai point encore embrassé aujourd'hui

ἐκφράζει ἕλλην τὴν τρυφερὰν στοργὴν μητρὸς πρὸ τοῦ υἱοῦ της λησμονοῦσης τὰ πάντα. Μὴ θέλουσα δὲ νὰ ᾔνε ἡ ταπεινὴ δοῦλη τῶν ὀρέξεων τοῦ κυρίου της καὶ ἀφιρταλαντευομένη μεταξὺ τῆς μνήμης τοῦ Ἐκτωρος καὶ τοῦ οἰηκοῦ φίλτρου ἡ νεωτέρα Ἀνδρομάχη δέχεται τὴν δυστυχίαν ἀξιοπρεπῶς καὶ χωρὶς νὰ παύσῃ οὔσα γυνὴ διαμένει πάντοτε Ἡρώϊς. Ἡ δὲ πάλῃ αὕτη μεταξὺ τῶν δύο αἰσθημάτων ἐξοκολουθεῖ μέχρι τῆς λύσεως τοῦ δράματος, λύσεως ἀξίας τοῦ χαρακτῆρος τῆς Ἀνδρομάχης, ἥτις ἐπὶ τοῦ τάφου πεφιλημένου συζύγου ζητεῖ νὰ μάθῃ, ἂν πρέπη νὰ θυσιάσῃ τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν της χάριν τοῦ υἱοῦ της. Ὅτε δὲ χάριν τούτου καὶ ὅπως μείνῃ πιστὴ εἰς τὴν μνήμην τοῦ Ἐκτωρος θυσιάζει τὴν ἰδίαν αὐτῆς ὑπαρξίν ἀφοῦ πρῶτον ἐξασφαλίζει τὴν τοῦ τέκνου του, νομίζει τις ὄντως ἔτι βλέπει αὐτὴν περιβαλλομένην διὰ τῆς μαρτυρικῆς αἰγλῆς τῶν γυναικῶν τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ χριστιανισμοῦ, καθ' οὓς ἡ ἰδέα δευτέρου γάμου ἐθεωρεῖτο ἀνοουσιόργημα.

Ὁ Ῥακίνας δὲν ἔλαθεν ἐκ τοῦ Εὐριπίδου ἢ χαρακτῆρας τινος μόνον ὡς τὸν τῆς ζηλοτυπίας καὶ τῶν παραφορῶν τῆς Ἑρμιόνης.

Τὸ πρόσωπον τοῦ Ὀρέστου, ἔπερ παρὰ τῷ Ἑλληνι ποιητῇ παρουσιάζεται καταδικωκόμενον ὑπὸ τῶν Ῥορινῶν, δὲν ἡδυνήθη ὁ γάλλος δραματοποιὸς νὰ περιβάλλῃ ἐν τῇ τραγωδίᾳ αὐτοῦ μετὰ τοῦ αὐτοῦ δραματικοῦ χαρακτῆρος.

Ὁ Ὀρέστης τοῦ Ῥακίνα εἶνε κομφευσόμενός τις πρῆσβευτῆς καὶ οὐδὲν πλέον, ἄνευ ἐλέγχων τῆς συνειδήσεως, ἡ δὲ ἐξέγερσις ταύτης κατὰ τὴν τελευταίαν σκηνὴν εἶνε πολὺ βραδέα καὶ ἀσθενεστάτη.

Ἡ Ἀνδρομάχη ἀποκαλύπτει περίοδον ἐν τῇ ποιήσει τοῦ Ῥακίνα, πληρῆς λεπτότητος καὶ φυσικῆς χάριτος φαίνεται ὄντως ὡς ἡ εἰ ἡ πνοὴ τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Βιργιλίου καὶ τοῦ Εὐριπίδου ζωογονεῖ αὐτήν. Ἡ στιχοῦργία ἔχει ἅπασαν τὴν εὐγενῆ ἀπλότητα καὶ τὴν ἄνευ θορόδου μεγαλοπρέπειαν τῶν ἀρχαίων ποιητῶν.



ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΙΩΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ



ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΣΤΕΛΜΠΑΚ

## V

Μετὰ τὴν ἀνάλυσιν ταύτην τῶν ἔργων τοῦ 'Ρακίνα συγκεφαλαιοῦμεν ἐν ὀλίγοις τὰς ἀρετὰς τοῦ ἐξόχου ποιητοῦ.

Μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν ὡς εἶδομεν τῶν δραματικῶν κανόνων ἡ νεωτέρα ἱστορία ἐφάνη τοῖς ποιηταῖς ἔλως ἀκατάλληλος, ὅπως προσφέρῃ ὑποθέσεις ἐν τῇ τραγωδίᾳ καὶ ἐζήτησαν αὐτὰς ἐν τῇ κλασσικῇ ἀρχαιότητι· ἀλλ' ὡς παρατηρεῖ ὁ Schlegel τὰ νεώτερα καὶ πρὸ παντός τὰ Γαλλικὰ ὀνόματα ἤχουν μόνον κακῶς εἰς τὴν ἀκοὴν αὐτῶν, διότι κατὰ τὰ λοιπὰ τοὺς ἀρχαίους ἤρωας ἐνέδυσαν μὲ γαλλικὰ ἐνδύματα.

Ὁ 'Ρακίνας ἀληθῶς εἶναι πλείοτερον σύγχρονος Λουδοβίκῳ τῷ ΙΔ'. ἢ τῷ Καίσαρι καὶ τοῖς ἤρωσι τῶν δρᾶμάτων του, ἀλλὰ δὲν ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι ἡ γαλλικὴ τραγωδία εἶναι καὶ ὀλιγώτερον ὠραία καὶ ὑψηλή.

Τὸ δρᾶμα ἐν γένει εἰσάγει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰ ἐνδύματα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας τὸν ἀναγκάζει ἵνα συνίδῃ τίνῃ τρόπῳ τὸ πάθος τιμωρῆται ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ θεραπεύεται, μεταδίδει ὑψηλὰ καὶ γενναῖα αἰσθήματα, δόξῃ εἰς τὴν καλαισθησίαν καὶ διαπλάττει τὸν ἠθικὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς ἀγάπης τῆς ἀρετῆς.

Ἐγὼ διὰ τοῦ μέσου τούτου, τῆς δραματικῆς δηλονότι τέχνης, λέγει ἐὸ 'Αλφίερης, θέλω φθάσει ταχύτερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον νὰ ἐμφυτεύσω εἰς τὰς καρδίας τοῦ πλήθους μίαν οἰανδήποτε ἀλήθειαν διασχέων αὐτὴν ἐπανελημμένης διὰ τῆς τέρψεως, τῆς ὑπὸ τῶν θεατρικῶν παραστάσεων ἀποτελουμένης, ὅπου πάντες καὶ εὐχαρίστως σπεύδουσι νὰ τὴν ἀκούουσι καὶ εὐκολώτερον τὴν ἐννοοῦσι.<sup>1</sup>

'Ἄλλ' ἢ πάνδημος αὕτη ἐκπαίδεσις ὑπὸ τῆς δραματικῆς διδασκαλίας, βεβαίως δὲν κατορθοῦνται ἀλλ' ἢ διὰ τῆς ἐκφράσεως τῶν καθολικῶν αἰσθημάτων τῆς γλώσσης καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ διδασκουμένου λαοῦ. Ἰδέαι καὶ αἰσθήματα μὴ ἐννοούμενα δὲν δύνανται νὰ κινήσωσιν οὔτε τὸν ἔλεον οὔτε τὸν φόβον. Δὲν δύναται τις λοιπὸν ἐλλόγως νὰ ψέξῃ τὸν Κορνῆλιον καὶ τὸν 'Ρακίνα, ἂν ἐμβάλλοντες εἰς τὰ χεῖλη τῶν ἡρώων αὐτῶν γαλλικοὺς στίχους, ἐμβάλλουσι καὶ εἰς τὰς καρδίας τῶν αἰσθημάτων ἀνάλογα πρὸς τὴν ἐποχὴν τῶν. Ὁ ὕψιστος σκοπὸς τῆς τραγωδίας εἶναι νὰ ἐξυμνήσῃ τὰς ἀνωμαλίας τοῦ βίου καὶ διδάξῃ τὸν ἄνθρωπον τὸ «γνῶθι σ' αὐτόν». Ἐκ τοῦ σκοποῦ δὲ τούτου δὲν ἀπειμακρύνθη οὔτε ὁ Κορνῆλιος οὔτε ὁ 'Ρακίνας.

Ὅτι ἐπεθύμει τις ἐν γένει ἐν τῇ γαλλικῇ τραγωδίᾳ εἶναι ὀλιγοτέρα ἱστορικὴ ἐμφάνεις ἐν τοῖς διαλόγοις καὶ πλείοτερα σκηνικὴ ἐνέργεια. Ἡ πλήρης ζωῆς πράξις ἢ ἀπαντώσα ἐν τῷ Ἰσπανικῷ καὶ Ἀγγλικῷ θεάτρῳ ἐλείπει ἐκ τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος. Ὁ Μάκ-

1) Allieri, del Principe e delle Lettere.

θεθαιὸ Ὁθέλλος ἐνεργοῦσιν ἐπὶ τῆς σκηνῆς δὲν ἀπαγγέλλουσι μόνον περιτεχνὰ ῥητορικά γυμνάσματα. Ἄλλ' οἱ μεγάλοι ποιηταὶ τῆς Γαλλίας ἐπιθυμοῦντες νὰ παραστήσωσι μίαν ἰδίαν, ἕνα τύπον ἰδεώδη, ἐθυσίαζον πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ προσκρούσῃ εἰς τὴν ἀπλοποίησιν τῆς ἰδεώδους ταύτης τελειότητος. Μεταχειριζόμενοι δὲ τὴν Ἀλεξανδρινὴν σιγούργιαν, καὶ κρούοντες τρόπον τινὰ ἐπὶ πέντε συνεχεῖς πράξεις λύραν δύο μόνον χορδὰς ἔχουσιν, περιπίπτουσιν εἰς μονοτονίαν. Ἄλλ' ἀδιὰ τὰ; ἐλλείψεις ταύτας ἡ γαλλικὴ τραγωδία τῶν κλασσικῶν διδασκάλων δὲν παύεται, οὔσα ἀδιαφιλονεικῆτου καλλονῆς καὶ ἀξίας. Ἀναμφιβόλως ἡ γαλλικὴ τραγωδία ἐξαιρέσει τοῦ Πολιεύκτου καὶ τῆς Γοθολίας, δὲν εἶνε τῆς αὐτῆς τάξεως, πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ἥτις καὶ μετὰ αἰῶνας ἀναφανίζεται ὀρθία ὡς τὰ μεγαλοπρεπῆ αὐτῆς ἀγκυλματα, ἀλλ' οὐδεὶς δύναται νὰ ὀρνιθῇ ὅτι ὑπὸ τὴν ἐποψιν τοῦ κάλλους τῆς μορφῆς καὶ τῆς τελειότητος τῆς συνθέσεως δυσκόλως δύναται νὰ παρχωρήσῃ τῶν πρωτείων εἰς ἄλλας. Τοῦτο ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ καὶ αὐτὸς ὁ κεκρωμένος ἀντίπαλος τῶν παθῶν καὶ τῶν χαρακτήρων καθιστᾷ συγγνωστίαν τὴν ἐνιαχοῦ παραγνώρισιν τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἠθῶν.

Κατὰ τὰς πρώτας αὐτοῦ τραγωδίας ὁ Ρακίνας ἠκολούθει μακρόθεν τῇ Κορνηλίῳ ἀπὸ τῆς Ἀνδρομάχης ἐμφανίζεται ἀνεξάρτητος καὶ ἔχων σύστημα ἴδιον.

Εἰς οὐδένα βεβαίως ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ ἀείθῃ ἀνώτερον τοῦ ποιητοῦ τοῦ Κίνα καὶ τοῦ Πολυεύκτου, καλλιτέχνου ἕμως χεῖρ ἔδύνατο νὰ ἐπιχειρήσῃ μεταβρύθμισις τινὰ καὶ τοῦτο ἔπραξεν ὁ Ῥακίνας. Παρὰ τὴν ἐνυπάρχουσαν δὲ διαφορὰν αὐτῶν, ἀμφοτέροι συναντῶσιν ἀλλήλου; ἐν τῇ ἠθικῇ τοῦ κελῶς χώρου, ἐν τῇ ἐξήτουν τὴν δυνάμιν τῆς μεγαλοφυΐας αὐτῶν.

Ἀπὸ τοῦ Κορνηλίου ἐξήτουν ἦρωας. οἵτινες νὰ ἦνε πλείοτερον ἄνθρωποι, καὶ γὰρ αἴκας ὀλιγώτερον ἠρωϊκάς. Ὁ Λαβρυγέρος μετὰ τὴν παράστασιν τῆς Ἀνδρομάχης εἶπεν: «Ἰδοὺ ἡμεῖς ἐντὸς τῆς ἀληθείας. Ὁ ἄνθρωπος ὅποτος; εἶνε ἀντικαθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον ὅποτος; ὤφειλε νὰ ἦνε».

Τὸ χαρακτηριστικὸν τὸ δρᾶμα τοῦ Ῥακίνας εἶνε ἡ λογικὴ συνάφεια τῶν ἐνοπιῶν, ἡ φυσικὴ ἀλληλουχία τῶν αἰσθημάτων ἢ μὴδὲν κενὸν καταλείπουσα. Καὶ ἐν ταῖς ἀπλουτέραις λεπτομερεῖαις ὑπάρχει σαφήνεια καὶ ἐνόησις. Ἐν τῇ Ῥακίνα δὲ, ἀπαντῶσιν αἱ ἀπότομοι μεταβολαὶ τοῦ Κορνηλίου. Εἰσάγει καὶ ὀδηγεῖ τὰ πρόσωπα αὐτοῦ διὰ τέχνης ἐπιτηδειοτάτης καὶ ταῦτα ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους διακίνοῦσι τὰ αὐτὰ. Οἱ χαρακτηρισμοὶ τῶν οὐδὲν ἔχουσι τὸ ἀντιφατικόν, τὸ ἀπίθανον καὶ ὁμοῦ οὐδὲν ἔχουσι τὸ κοινόν ἢ τὸ μονότονον. Ἐν δὲ τῇ ἡρέμῳ πορεύῃ τοῦ δράματος, τὸ πάθος



ἐξαίφνης ἐμρανιζόμενον, εἰσβάλλει ὡς ὀρμητικὸς χεῖμαρρος παρασύρων πᾶν τὸ προστυχόν. Ἄλλ' ἔστι μᾶλλον διακρίνει αὐτόν, εἶνε ἡ τελεία ἀπεικόνισις τῶν γυναικείων προσώπων.

Τὰ δύο τρίτα καὶ ἔτι τῶν τραγυδιῶν τοῦ κύρια πρόσωπα ἔχουσι γυναῖκες, αἷτινες εἰ καὶ εἶνε αἱ ἡρώιδες τοῦ δράματος, δὲν παύουσιν οὔσαι τοιαῦται.

Ὁ Ῥακίνας ἐν τῇ δραματικῇ ποιήσει δὲν ἐπιδιώκει ὡς ὁ Κορνήλιος τὸν θαυμασμὸν ἀλλὰ τὴν συγκίνησιν. Ζητήσας δὲ μεταξὺ τῶν παθῶν τῆς καρδίας, τὰ μᾶλλον ἐπισπώμενα θυέλλα, ἐξέλεξε τὸν ἔρωτα, τὴν φιλοδοξίαν καὶ τὴν μητρικὴν στοργήν.

Ὁ ποιητὴς οὗτος, ἔστις κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ υἱοῦ του, ἦτο ὄλος αἰσθημα καὶ ὄλος καρδία, ὤφειλε πρὸ παντός, νὰ ἦνε ὁ ποιητὴς τοῦ ἔρωτος. Ὁ ἔρωσις ἐν ταῖς τραγωδίαις αὐτοῦ δὲν εἶνε ἀπλοῦν ἐπισόδειον, ἀλλὰ τὸ κύριον αὐτῶν θέμα, ποικίλει δὲ ἀναλόγως τῶν χαρακτήρων τῶν διαδραματιζομένων προσώπων. Οὕτως ἐν τῇ Ῥωξάνῃ, τῇ Ἑρμιόνη, τῇ Φαίδρα, εἰκονίζει αὐτόν δι' ὄλων τῶν παραφορῶν του, τῶν ἐγκλημάτων του τῶν μεταμελειῶν του.

Ἡ ἀνατολίτις Ῥωξάνη ἐμφανίζεται μεθ' ἀπάσης τῆς ἀγρίας ὀμότητος τῆς φυλῆς της, ὅταν μανθάνει ὅτι καὶ αὐτῆς καὶ τοῦ βασιλείου της προτιμᾶται ἄλλη, πραγματοποιοῦσα μεθ' ὄλου τοῦ πάθους τὸ Ἰσπανικὸν ἐκεῖνο ἀπόφθεγμα «Yo amo mas a tu amor que a tu vida!» Ἄγαπῶ κάλλιον τὸν ἔρωτά σου ἢ τὴν ζωὴν σου».

Ἡ Ἑρμιόνη ἐν τῇ Ἀνδρομάχῃ, νεᾶνις πλήρης πάθους παραφερομένη διὰ τὴν ἀπιστίαν τοῦ Πύρρου, εἶνε θαυμασία δραματικῆς εἰκῶν, ἐν ἣ ἀνελλίσσονται πάντα τὰ πάθη, ἅτινα δύνανται νὰ ἀναστατώσωσι σταθερὰν καρδίαν ἀπατηθεῖσαν. Ἔτι δὲ λαμπρότερα ἀπεικόνησις πάθους πολεμοῦντος πρὸς τὸ καθήκον εἶνε ἡ ἐξαιτία τῆς Φαίδρας, εἰκῶν ἣτις παρρουσιάζει τὴν

«...Venus tout entiere à sa proie attachée».

Παρὰ τοῦς ἐντελεῖς τούτους τύπους ἔρωτος φοβεροῦ θυσιάζοντος καὶ θυσιαζομένου, ἰδοὺ ἡ γαλήνιος καὶ γλυκεῖα ἀφοσίωσις τῆς εὐγενοῦς Ἰφιγενείας, τῆς δειλῆς Ἰωνίας, τῆς εὐαισθήτου Βερνίκης καὶ τέλος αὐτῆς τῆς ἀτυχοῦς καὶ ἡρωικῆς Μονίμης. Πᾶσαι αἱ εἰκῶναι αὗται προσφέρουσι τὰς λεπτοτάτας ἀποχρώσεις ἀγνοῦ καὶ εὐγενοῦς αἰσθήματος.

Τὰ λοιπὰ γυναικεῖα πρόσωπα δὲν ὑπολείπονται τῶν μνημονευθέντων. Ἡ Ἀνδρομάχῃ ἐν τῇ μητρικῇ αὐτῆς φιλτρῳ, ἡ Ἀγριππία καὶ ἡ Ῥοβολία ἐν τῇ φιλοδοξίᾳ αὐτῶν εἶνε ἐντελεῖς τῶν παθῶν τούτων εἰκῶναι. Ἡ μὲν ἐπισπᾶται τὰ δάκρυα αἱ δὲ τὸν τρόμον.

Ὁ Κορνήλιος ἀνυψοῖ τὴν ψυχὴν, ἀλλ' ὁ Ῥακίνας κατακυριεύει αὐτῆς ἀποτεινόμενος εἰς τὴν καρδίαν μᾶλλον ἢ τὴν φαντασίαν. Οἱ ἡρώε: του δὲν

ἐξέρχονται νικηταί τῶν παθῶν αὐτῶν, ἀλλὰ διυλοῦνται ὑπὸ τούτων· πάσχοισιν ὡς ἄνθρωποι καὶ ὡς ἄνθρωποι ὑποκύπτουσιν. Ἡ γλῶσσα αὐτῶν εἶνε ἡ γλῶσσα τοῦ ἰδίου ποιητοῦ· ἐξερχόμενη ἐκ τῆς καρδίας ἐκφράζει τὰς ἐλπίδας, τοὺς φόβους, ἢ τὰς ἐπιθυμίας· διὰ θεληγῆτρου σαγηνεύοντος, καὶ εὐρίσκει ἡχώ ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ μελετοῦντος· τοῦ ἀναγνωρίζοντος· πολλάκις μέρος τῆς ἰδίας αὐτοῦ ψυχῆς· ἐν ταῖς ἐκδηλώσεσιν ἐκείναις.

Ὁ Ῥακίνας ἀφιερωθείς παιδιόθεν εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἀρχαίων καὶ ζῶν ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ἡ ἀρχαιότης ἐλατρεύετο, ἐδάδισεν ἐπὶ τὰ ἔγνη αὐτῶν, ζητῶν ὡς ἐκείνοι γεγονότα ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ἠθικᾷ καὶ γενναίας πράξεις· ἀφήσας δὲ κατὰ μέρος τὸν Αἰσχύλον καὶ τὸν Σοφοκλέα, οἷς ἀκινδύνως δὲν δύναται τις νὰ προσεγγίσῃ, ἠκολούθησε τὸν Εὐρυπίδην, οὗ αἱ τραγωδίαι εἶνε πραγματικώτεραι, μετὰ θυμασίας τέχνης· μιμούμενος τὴν χάριν καὶ βαθύνοιαν ἐκείνου καὶ τὸ διαλάμπον αἶσθημα τοῦ καλοῦ, ὅπερ ἐν τοῖς ἀπαραιμιλλοῖς ἀριστουργήμασι τῆς ἀρχαιότητος ἐθαύμαζεν. Ὅπως δὲ μὴ ἐξέλιθῃ τῆς ἀληθείας τῆς ἱστορίας, ἔγραψε πρῶτον εἰς τὸ πεζὸν τὰς τραγωδίας αὐτοῦ, ἀφοῦ δὲ καλῶς ἐπειρηγάζετο ταύτας, εὐεῦρισκε τοὺς χαρακτῆρας, διέπλαττε τὴν οἰκονομίαν τοῦ μύθου, τότε ἔλεγε· «ἐν ἔχω πλέον ἢ νὰ στιχορρηγίσω». Ἡ στιχορρηγία ἦτο δευτερεύουσα αὐτῷ φροντίς, ἀγνοῶν ὅτι αὕτη εἶνε τὸ κάλλιστον κόσμημα τῶν ἔργων του.

Ὅπως τις ἐννοήσῃ τὴν εὐρετῶν καὶ ἐρευνητῶν μεγαλόνοιαν τοῦ Ῥακίνας, λέγει ὁ Sainte-Beuve ὀφείλει κλείων τὰ ὦτα πρὸς τὴν θέαν ἀρμονίαν τῶν στίχων του, ἐξετάσει αὐτὸ τὸ οἰκοδόμημα γυμνὸν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου.

Τὸ ὄφο: καὶ ἡ ἀρμονία τοῦ Ῥακίνας ἐν τῇ στιχορρηγίᾳ ἔχει τὴν ποικιλίαν, ἣν ἔντεχνος μουσουργὸς δίδει εἰς ἀπλοῦν θέμα, ἀλλ' ὅπως αἱ δραματικαὶ αὐτοῦ καλλοναί, ἡ μελωδικὴ ἀρμονία τῆς ποιήσεώς του περιστέλλεται ἐντὸς ὁρίων καὶ εἶνε τοῖς πᾶσι καταληπτή. Ἡ ποίησις τοῦ Ῥακίνας, λέγει ὁ ἄρτι μνημονευθεὶς κριτικὸς, ἔχει τοιαύτην κατασκευὴν, ὥστε πανταχοῦθεν ὑπάρχουσι βλαμτῆδες καὶ σιτηρίγματα ἀναβιδάζοντα καὶ τοὺς ἀσθενεστεροὺς εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ ὄψους αὐτῆς. Παραβάλλων δὲ ταύτην πρὸς τὴν τοῦ Μολιέρου καὶ τοῦ Σαίξπηρου, λέγει: Ἄν ἀποτόμως μεταβῇ τις ἀπὸ τῶν εἰκόνων τοῦ Rubens εἰς τῶν τοῦ Ingres, ἐπειδὴ ὁ ὀφθαλμὸς εἶνε τεθαμβωμένος ἐκ τῆς λαμπρᾶς γραφικῆς ποικιλίας τοῦ μεγάλου τῆς φλαμανδίας ἀριστοτέχνου, δὲν βλέπει ἐκ πρώτης ὄψεως ἐν τῷ γάλλῳ καλλιτέχνῃ, ἀλλ' ἡ ὄφο: ἀκούοντως μονότονον, χρωματισμὸν συγκευμένον ὡχρῶ καὶ ἡδέως φωτό: ἀλλὰ πλησιάζων ἐγγύτερον καὶ παρατηρῶν μετὰ προσοχῆς, διακρίνει μυρία λεπτά: ἀποχρώσεις προσβαλλούσας τῇ

1) Sainte-Beuve Portrai's litt. Racine.

ὄψει, μυρίας καὶ τεχνικωτάτας ἐντάσει τοῦ φωτός ἐξερχόμενας ἐκ τῆς βαθέως συνεκτασμένης ὀφθάλμης· τότε δὲν δύναται πλεόν νά ἀποσῆρῃ τὸν ὀφθαλμόν. Τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐν τῷ 'Ρακίνα δταν προσέρχεται τις αὐτῷ ἀπὸ τοῦ Μολλιέρου ἢ τοῦ Σαιζπήρου, ζητεῖ τότε νά θεωρῆ ἐκ τοῦ σύνεργου καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Οὕτως μόνον δύναται νά εἰσχωρήσῃ εἰ καὶ μυστήρια τῆς τέχνης αὐτοῦ, οὕτως ἐν τῇ ἀτμοσφαιρᾷ τοῦ κυρίου αἰσθηματος, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν ἐκάστης τραγωδίας του, θά ᾔτῃ ζωγραφόμενα καὶ κινούμενα τὰ διάφορα πρόσωπα μετὰ τῶν οικείων αὐτῶν χαρακτήρων... καὶ θά μίθῃ ἀκριδῶς μέχρι τίνος βαθμοῦ ὁ 'Ρακίνας εἶνε δραματοποιὸς καὶ ὑπὸ ποίαν ἔννοιαν δὲν εἶνε.

Ὁ 'Ρακίνας ἐν τῇ ποιήσει προσήγγισε πλείοτερον παντός ἄλλου πρὸς τὴν τελειότητα εἶνε δὲ σχεδὸν ἀναμάρτητος ὡς πρὸς τὴν γλώσσαν, εἰ καὶ ἀποβαλλὼν πᾶν γόητρον πρὸς τὸ θέατρον τόσον ὀλίγον ἐφρόντιζε περὶ τῶν ἔργων του, ὥστε οὐδὲ τὴν διόρθωσιν αὐτῶν ἤθελε νά ᾔτῃ κατὰ τὴν τύπωσίν των. Ἀἱ μεζονες παραβάσεις αὐτοῦ λέγει ὁ Γερουετ, συνέονται ἢ μετὰ τῶν συνηθειῶν τῆς ἡμετέρας γλώσσης, ἢ πρὸς τὰ λατινικά· πηγάς»<sup>1</sup>.

Ὁ 'Ρακίνας ἂν δὲν ᾔνε ἀπηλλαγμένος τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Αἰῶνος του ὡς κατηγοροῦσιν αὐτοῦ, ἂν ὑπὸ τὰ ἑνδοῦξα ὀνόματα τῆς Ἰλίου, τῶν Ἄθηων, τοῦ Θησέως, τοῦ Ἀχιλλέως ὑπάρχει πολλάκις λεπτὴ ἄλληγορία τῆς λαμπρᾶς καὶ χαριέστες αὐτῆς τοῦ Λουδοῦϊκου, τοῦτο γίνεται μετὰ ἰδιαζούσης χάριτος, ἥτις ἀποβαίνει ἐν πλείοτερον κοσμημα. Εἰς οὐδένα δὲ κίνδυνον ἐμβάλλεται ἡ δόξα αὐτοῦ, ἂν παρὰ τὴν διαλάμπον αἴσθημα τοῦ καλοῦ ἀνευρίσκει τις τὴν γαλλικὴν εὐγένειαν. Τὰ ἔξοχα αὐτοῦ ἀριστουργήματα δὲ ἀποβάλλουσι μέρος τοῦ μεγαλείου των, ἂν ὁ χρόνος καὶ αἱ ἐπιποθεῖσαι μεταβολαὶ τὸν ἥνά καζον νά εὐλοώνη κατὰ τι τὴν οικονομίαν τοῦ μύθου, πολλῶν τῶν ὁποίων τιν ὑλίσιν δὲ ἤθελον ἀναίχθη οἱ γίλλοι εὐπατρίδιαι.

Ὅπως δεόντως κρίνη τις τὰ ἔργα τῆς μεγαλοφυίας ὀφείλει ὀπισθοχωρῶν νά ἐξετάσῃ αὐτὰ ἐν μέτρῳ τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἐποχῆς ἐν ἣ ἐδημιουργήθησαν. Ὁ κ. Quincey, λέγει ὅτι τὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα καὶ τὰ ἄλλα τῆς τέχνης ἔργα ἐκτιθέμενα ἐν τοῖς ξένοις μουσεῖοις δὲν ἔχουσι οὔτε ἔλλην αὐτῆν τὴν ἀξίαν οὔτε ἄλλην τὴν ἀίθηθῃ ἔννοιαν διότι προωρισμένα πρὸ παντός διὰ δημόσια μέρη καὶ συχνότατα ἱερά, ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν τοποθεσίᾳ πρέπει διὰ τῆς φαντασίας νά τὰ μεταθέσῃ τις καὶ τὰ μελετήσῃ.

Τὴν παρατήρησιν ταύτην τοῦ σοφοῦ ἀρχαιολόγου δύναται τις ἐφαρμόζων καὶ ἐπὶ τῶν διανοητικῶν ἔργων νά ἐννοήσῃ φερ' εἰπεῖν τὸν θρίαμβον

<sup>1</sup>) Geru et, Theatre choisie de Racine Preface.

τοῦ 'Ρακίνα ἐν τῇ Βερενίκη, ἐνί τῶν μετριωτέρων αὐτοῦ ἔργων, ἀναλογιζόμενος τὰς περιστάσεις, ἃς ἐξεθέσαμεν. Σήμερον ἡ τραγωδία αὕτη ἢ καταθέλξασα τὴν νέαν καὶ λαμπρὰν τοῦ Λουδοβίκου αὐλήν, δὲν προσφέρει ἢ τὸ διαφέρειν τῆς μελέτης· τὰ κλασσικὰ ἔργα δὲν φέρουσι πλέον ἐπὶ τῆς σκηνης ἀποτέλεσμα αὐτῶν ἄξιον, αἱ μυθιστορικαὶ περιπέτειαι κινουσι τὸ διαφέρειν πολλῶν μᾶλλον τῆς ἀληθοῦς· πάλης τῶν παθῶν, ἥτις ἦτο τὸ στάδιον τῆς γαλλικῆς τραγωδίας, διὰ τοῦτο δὲν δύναται τις ἢ νὰ θαυμάζη τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ τῆς ἐποχῆς· ἐκείνης. 'Ἄλλ' ἢ ἄκρα ἀπλότης· ἐπανευρίσκει πολλὰς τῶν νὰ ἀρέσκη· ὁ Lat nacre ἀναφέρει τὸν θρίαμβον τῆς Βερενίκης κατὰ τὸ 1752 ἐν τῷ προσώπῳ τῆς ἠθοποιοῦ Gaussin. Τοιαύτη ἦτο ἡ μαγεία τῆς συμπαθοῦς ταύτης βασιλίσσης, λέγει, ὥστε ὁ φρουρὸς· ἀφῆκε νὰ πείσῃ χαμαὶ τὸ ὄπλον καὶ ἔκλαυσεν. 'Επανελήφθη δὲ ὁ θρίαμβος οὗτος μέχρι τοῦ 1804, τῷ δὲ 1844 ἡ Βερενίκη διδαχθεῖσα ὑπὸ τῆς περιωνύμου Ραχὴλ ἀπέδωκε πάσα· τὰς γλυκειάς· ἐκείνας συγκινήσεις, αἵτινες ἀνοψοῦσι καὶ ἐξευγενίζουσι συνάμα.

'Ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ 'Ρακίνα πάντες οἱ κριτικοὶ δὲν συμφωνοῦσιν ὡς τὸς τὴν κατὰ-ταξίν αὐτῶν. Μεταξὺ τῆς 'Ἰφιγενείας, τῆς 'Ἀνδρομάχης, τῆς Φαίδρας καὶ τοῦ Βρατανικοῦ, τὰ πρωτεῖα διαμφισβητοῦνται, ἀλλ' οὐδεὶς διαμφισβητεῖ τὸ τῆς Γοθολίας, ἥτις εἶνε οὐ μὴ οὐδραματικὸν ἀριστοῦργημα ἀλλὰ καὶ ἀπαράμιλλον λυρικὸν ποίημα.

'Ο 'Ρακίνας νεώτερος τοῦ βασιλέως κατὰ ἓν μόνον ἔτος καὶ εὐμοιρῶν ὡς ἐκεῖνος πάντων τῶν πνευματικῶν καὶ φυσικῶν γαιεμαμάτων, εἶχε τὴν φυσικὴν ἐκεί τὴν μεγαλειότητα, λέγει ὁ Saint-Simon.<sup>1</sup> ἥτις τῷ περιποίησεν αὐτῷ τὴν ἀγάπην τοῦ ἡμερόνου, μεθ' οὗ συνεῆθη δι' ἀδελφικῆς φιλίας. Καὶ εἰς τὸν βίον δι' ἀμειψίων ὑπάρχει ἀναλογία τις. 'Ὡς ὁ Λουδοβίκος ὁ 'Ρακίνας ἠγάπα τὴν δόξαν, τὸν ἔρωτα, τὴν ζωὴν καὶ εἶτα ὡς ἐκεῖνος ἐστράφη ὄλος πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν οἰκογένειαν. 'Ἡ Αἰκατερίνα Ρωμηὸς ὑπῆρξεν ἡ Μαινισση τοῦ τοιητοῦ τῆς Γοθολίας· Ἡ φιλία ἢ συνδέουσα τὸν μονάρχην καὶ τὸν ποιητὴν ἦτο εἰλικρινής καὶ βαθεῖα, διὰ τοῦτο καὶ ἡ βῆξις αὐτῆς ὑπῆρξε θανάσιμος πληγὴ διὰ τὸν εὐαίσθητον 'Ρακίνας, ἕστις ἀπώλεσε μετὰ τοῦ Λουδοβίκου τὸ ἰδεώδες πρόσωπον τῶν ἡρώων του.

'Ο ἰδιωτικὸς βίος αὐτοῦ εἶνε μεστός παραδειγμάτων πατρικῆς μερίμνης, στοργῆς καὶ τρυφερότητος. Αἱ πρὸς τὸν υἱὸν του Λουδοβίκου ἐπιστολαὶ γεγραμμέναι ἐν μέσῳ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, ἀποκαλύπτουσι ἀνά πάντα στίχον ἄκραν τρυφερότητα καὶ αὐστηρὰν γλυκύτητα· ὁ πατήρ μου εἶνε ἔλος· αἴσθημα καὶ καρδία, λέγει οὗτος, δὲν δύναμαι νὰ ἀντι-

<sup>1</sup>) Mémoires.

γράφω τὰς ἐπιστολάς· αὐτοῦ χωρὶς ἀνά πᾶσαν στιγμήν νὰ μὴ χύσω δάκρυα, διότι μοῦ μεταδίδει τὴν τρυφερότητα, ἧς ἡ καρδία του ἐπληροῦτο.»

Ἐνεκα τῆς θρησκευτικῆς ἀνατροφῆς, ἣν ἔδωκεν εἰς τὰ τέκνα του ἡ θουγάτηρ του ἔλαβε τὸ μοναχικὸν σχῆμα, περιγράφων δὲ τὴν τελετὴν εἰς τὴν γηραιάν θείαν του ὁ Ῥακίνας τῇ λέγει, ὅτι καθ' ὄλον τὸ δικάστημα αὐτῆς ἔκλαιεν.

Ὁ Ῥακίνας ἐγένετο ἀκαδημαϊκὸς τῷ 1673, ἔζη δ' εὐτυχῆς ἐν τῇ οἰκογενείᾳ του, ἀλλ' ἀφ' ἧς ἡμέρας περιήλθεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ βασιλέως, ἡ θλιψὶς ὑπέσκαψεν ὑποκόπως τὴν γαλήνην τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ βίου τοῦ ἐνόξου ποιητοῦ, οὐδὲν δὲ ἄπορον ἂν ἐπήνεγκε καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον συμβῆντα τῷ 1699.

Σεβόμενος καὶ ἀγαπώμενος ὁ Ῥακίνας ἐθρηνήθη ὑπὸ πάντων. Μεθ' ὅλας δὲ τὰς ἐπελθούσας μεταβολὰς εἰς τὴν γλώσσαν, τὰς διαθέσεις καὶ τὸ πνεῦμα ζῆ καὶ διὰ παντός θείλει ζῆσει. Παρὰ τὰς αὐστηράς κρίσεις καὶ πολλὰς ἀδικίας τῶν παρελθόντων αἰώνων, οἱ νεώτεροι κριτικοὶ ἐδικαίωσαν τὸ τοῦ Βολταίρου, εἰπόντος ὅτι εἶνε ἄξιον ἀντὶ πάσης ἄλλης κρίσεως· νὰ γράφηται κάτωθεν ἐκάστης σελίδος τοῦ Ῥακίνα, ὡρατὸν! Ἵψηλόν! Ἀρμονικόν! Ὅντως ὀδυνάμενος νὰ ἐννοήσῃ τὴν καρδίαν ἐκείνην εὐρίσκει ἐν τῇ ποιητῇ καὶ τῷ ἀνθρώπῳ τι ἱκανὸν νὰ φέρῃ τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην.

Ὁ ποιητὴς τῆς Γοβολίας καὶ τῆς Ἑσθῆρ ἀνῆκει εἰς τὴν οἰκογένειαν ἐκείνην τῶν λυρικῶν μεγαλοφυῶν, ὧν ἔν μείλος τῆς θείας αὐτῶν λύρας, εἰς στόνος τῆς καρδίας των ἐγείρει ἐν ἡμῖν τὸν πόθον τοῦ ἀγνώστου καὶ διαχέει ἐν τῇ μεγαγχολικῇ καὶ πασχούσῃ ψυχῇ γλυκὺ αἶσθημα παρηγορίας καὶ ἀνακουφίσεως.

Ἀφοῦ δὲ ἡ πραγματικότης τοῦ δεκάτου ὀγδοῦ αἰῶνος δὲν ἐφόνευσε τὸν γάλλον Αἰσχύλον, ἡ νέα ἀσθάνεια τοῦ ἡμετέρου δὲν θέλει κατορθῶσαι πλεῖστον τοῦτο. Ἐλπίζωμεν ὅτι ἡ ἀπεχθὴς μέθη τῶν φυσιοδόξων θὰ λήξῃ τέλος ἔπως ἐπαναγάγῃ τὰ πνεύματα εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν κοσμιότητα καὶ τὴν εὐπρέπειαν.

Τὸ ταπεινωθὲν αἶσθημα τοῦ καλοῦ θὰ ἀνεγερθῇ καὶ πάλιν διότι καὶ τοῦτο ἔχει τὰς παλιροίας καὶ ἀμπότιδας αὐτοῦ.

Νοέμβριος 1883.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΑ ΖΑΡΚΟΥ.

